

О.В. Гейда

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОВБУДОВИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Внутрішньопартійні відносини регулюються актами організаційного характеру (статуту, регламенти), які приймаються партіями самостійно, у процесі реалізації їх права на самоврядування у відповідності з Законом України «Про політичні партії в Україні». Однак однією з характерних тенденцій розвитку сучасного законодавства про політичні партії є його «вторгнення» у сферу їх організаційних відносин. Це можна пояснити двома причинами. По-перше, сучасна держава зацікавлена у найбільш ефективній реалізації політичним партіям публічних функцій, пов'язаних з організацією та здійсненням державної влади. По-друге, держава зацікавлена у впровадженні та додержанні демократичних принципів у внутрішньопартійному житті політичних партій.

Можна виділити такі об'єкти правового регулювання внутрішньопартійних організаційних відносин: статуту партій, їх назва й символіка, членство у партіях, принципи їх організації та діяльності, склад, порядок формування та компетенція керівних партійних органів[4, с.25].

Статуту політичних партій регламентують увесь комплекс внутрішньопартійних організаційних відносин. Хоча статут розробляється й приймається політичною партією самостійно, законодавство регламентує ряд моментів стосовно названого документа. Насамперед, визначається коло питань, які повинні міститися у статуті. Згідно зі ст.8 Закону «Про політичні партії в Україні» статут політичної партії має містити такі відомості:

- назву політичної партії;
- перелік статутних органів політичної партії, порядок їх утворення, повноваження і термін цих повноважень;
- порядок вступу до політичної партії, зупинення та припинення членства в ній;
- права та обов'язки членів політичної партії, підстави припинення та зупинення членства в політичній партії;
- порядок створення, загальну структуру та повноваження обласних, міських, районних організацій політичної партії та її первинних осередків;
- порядок внесення змін та доповнень до статуту і програми політичної партії;
- порядок скликання та проведення партійних з'їздів, конференцій, зборів та інших представницьких органів політичної партії;
- джерела матеріальних, у тому числі фінансових, надходжень та порядок здійснення витрат політичної партії;
- порядок ліквідації (саморозпуску), реорганізації політичної партії, використання її коштів та іншого майна, що залишилось після її ліквідації (саморозпуску).

Аналізуючи ці положення, можна сказати, що деякі питання все ж таки лишилися неврегульованими. Так, законом не передбачено обов'язкове включення до партійних статутів положень, які б визначали

порядок формування майна територіальних організацій політичних партій, права партій на майно та інші питання взаємовідносин центральних партійних органів з осередками на місцях. Законом не встановлено порядок прийняття статуту політичною партією, порядок реєстрації Міністерством юстиції змін та доповнень до нього [2, с.19].

Об'єктами правової регламентації є також назва та символіка політичних партій. Найбільш поширеними є дві вимоги, які пред'являються до назви та символіки політичної партії: вони не повинні співпадати з назвою та символікою інших політичних партій, в той же час символіка політичною партією не може співпадати з державною символікою.

Регламентація символіки політичних партій в Україні знайшла своє відображення у статті 9 Закону «Про політичні партії в Україні». Крім того існує Порядок державної реєстрації символіки політичної партії. Згідно з згаданими документами кожна політична партія може мати свою назву та символіку. До символіки політичної партії належать: партійний гімн, прапор, розпізнавальний знак, девіз. Державна реєстрація символіки зареєстрованої політичної партії здійснюється Міністерством юстиції України. Для державної реєстрації символіки політичної партії до Міністерства юстиції України надається заява, яка підписується керівником політичної партії. До заяви додаються наступні документи:

- положення про символіку політичної партії, яке визначає види партійної символіки, порядок її виготовлення, охорони та використання (в 2 екземплярах);
- опис та зображення прапора та розпізнавального знаку, текст партійного гімну та девізу (в 2 екземплярах);
- рішення керівного органу політичної партії про затвердження положення, опису, зображення прапора та розпізнавального знаку, тексту партійного гімну та девізу.

Заява про державну реєстрацію символіки політичної партії розглядається за наявності всіх перелічених документів в двомісячний термін. У тому випадку, коли із заявами про державну реєстрацію символіки політичної партії звернулося декілька політичних партій, партійна символіка яких співпадає (ідентична або схожа) перевага віддається тій політичній партії, яка першою подала заяву про державну реєстрацію партійної символіки з усіма необхідними документами. При наданні усіх необхідних для реєстрації партійної символіки документів слід мати на увазі, що забороняється буквально відображення в символіці політичної партії державної символіки України, а також використання символів іноземних держав.

За результатами розглядання поданих документів приймається рішення про державну реєстрацію символіки політичної партії або про відмову в державній реєстрації партійної символіки. У випадку державної реєстрації символіки політичної партії заявникові видається свідоцтво про державну реєстрацію встановленого зразка, якому присвоюється певний реєстраційний номер.

В державній реєстрації символіки політичної партії може бути відмовлено в наступних випадках[3]:

- якщо вона співпадає з назвою або символікою іншої зареєстрованої політичної партії;
- буквально відображає державні символи;
- використовує символи іноземних держав;
- по своєму змісту не заперечує державним інтересам, принципам гуманності й моралі;
- містить в собі прізвища, ім'я, псевдоніми, портрети окремих осіб без їхньої згоди;
- відображає релігійні символи.

Крім того в державній реєстрації символіки політичної партії може бути відмовлено в інших випадках, якщо це не відповідає нормам діючого законодавства України.

У випадку втрати свідоцтва про державну реєстрацію символіки політичної партії для одержання його дублікату в Міністерство юстиції подаються:

- заява керівника політичної партії, рішення її керівного органу про видачу дублікату свідоцтва;
- повідомлення, опубліковане в друкованих засобах масової інформації за загальнодержавної сфери розповсюдження про втрату свідоцтва.

Законодавство багатьох країн в тому чи іншому обсязі регламентує вирішення питань, пов'язаних з членством у політичних партіях. Перш за все має місце закріплення ряду загальних принципів: принцип індивідуального членства, принцип рівності всіх членів партії, принцип вільного та добровільного членства.

Членство в політичній партії має бути фіксованим, особливою умовою цього є наявність заяви громадянина України, поданого до статутного органу партії, про бажання стати його членом. Право визначати форму фіксації членства закон надає власно політичній партії. Принцип фіксованого членства дає змогу вести облік членів партії, визначити її політичну вагу.

Принцип вільного та добровільного членства, зумовлений правом на об'єднання, закріплюється в Україні як на конституційному рівні так і безпосередньо в Законі «Про політичні партії в Україні». Цей принцип гарантується трьома основним положеннями. По-перше, ніхто не може бути примушений до вступу в політичну партію або обмежений у праві добровільного виходу з політичної партії[1, ст. 1]. По-друге, це положення стосовно відкритості членства в політичних партіях – громадяни мають рівні конституційні права та обов'язки і не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, релігійних чи інших переконань, статі етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовним або іншими ознаками. По-третє, гарантією принципу вільного та добровільного членства є те, що належність чи неналежність до політичної партії не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання будь-яких пільг і переваг.

Законодавчо закріплений принцип вільного та добровільного членства разом з тим не є абсолютним, а обмежується за певними обставинами. Перш за все передбачено вік, досягнення якого є необхідною умовою для

вступу в політичну партію. У відповідності з чинним законодавством України членом політичної партії може бути лише громадянин України, який відповідно до Конституції України має право голосу на виборах. В даному положенні, яке, до речі, закріплене в статті 6 закону «Про політичні партії в Україні» прямо не вказується на вік. Однак аналізуючи статтю 70 Конституції України, в якій говориться: «Право голосу на виборах і референдумах мають право громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років. Не мають право голосу громадяни, яких визнано судом недієздатними», можна сказати, що членом політичної партії може бути дієздатний громадянин України, який досяг вісімнадцяти років.

По-друге, послідовно проводячи лінію на деполітизацію державного апарату, закон чітко визначає категорії осіб, чия професійна діяльність на службі державі є несумісною з членством у політичній партії.

Так, згідно зі ст.6 ч.3 Закону «Про політичні партії в Україні» членами політичних партій не можуть бути:

- судді;
- працівники прокуратури;
- працівники органів внутрішніх справ;
- співробітники Служби безпеки України;
- військовослужбовці;

На час перебування на зазначених посадах або службі члени політичної партії зупиняють членство в цій партії. Це положення, крім Закону України «Про політичні партії в Україні», знайшло своє відображення і у спеціальних законах, які регулюють порядок діяльності згаданих служб. Це ст.3 Закону України «Про міліцію», ст.5 Закону «Про статус суддів», ст.16 Закону «Про Конституційний Суд України», Закон України «Про прокуратуру», Закон України «Про Службу безпеки України». Мета даних обмежень – запобігти втручання політичних партій в діяльність важливих державних органів влади.

По-третє, громадянин України може перебувати одночасно лише в одній політичній партії.

Таким чином, відносини, пов'язані з набуттям, припиненням членства у політичних партіях, права та обов'язки членів Законом «Про політичні партії в Україні» врегульовані лише частково, переважна більшість цих питань, згідно з цим Законом, повинна регламентуватись партійним статутом. У той же час до Закону включено кілька нових положень стосовно членства в політичних партіях, які вигідно відрізняють його від Закону «Про об'єднання громадян». Зокрема, ним заборонено колективне членство в партіях, закріплено обов'язковість фіксованого членства та скасовано неприпустимість перебування у складі членів партії осіб, засуджених до відбування покарання у місцях позбавлення волі.

Характерною рисою сучасного законодавства є закріплення загальних принципів організації та діяльності політичних партій. Перш за все, це принцип організаційної структури партії. В Україні це принцип територіальної побудови. За цим принципом, політична партія протягом шести місяців з дня реєстрації забезпечує утворення та реєстрацію в порядку, встановленому законодавством, своїх обласних, міських, районних органі-

зацій у більшості областей України, містах Києві, Севастополі та Автономній Республіці Крим. Реєстрація обласних, міських, районних організацій або інших структурних утворень, передбачених статутом партії, здійснюється відповідними органами Міністерства юстиції України, якщо інший порядок не передбачений законом, лише після реєстрації політичної партії Міністерством юстиції України.

Органи юстиції приймають рішення про реєстрацію обласних, міських, районних організацій або інших структурних утворень політичної партії, передбачених статутом партії, протягом 10 днів з дня надходження письмової заяви від них, завіреної керівним органом політичної партії. Разом з заявою в реєструючі органи подаються :

- копія статуту політичної партії ;
- протокол установчих зборів або конференції, на яких було утворено обласну, міську, районну організацію або інше структурне утворення політичної партії.

Обласні, районні та міські організації політичних партій після їх реєстрації можуть набувати статусу юридичної особи, якщо це передбачено статутом партії.

Слід зауважити, що статус місцевих осередків політичних партій потребує більш детальної урегульованості. Зокрема, не визначено порядок скликання та проведення установчих зборів, на яких приймається рішення про утворення регіональних партійних організацій, порядок ліквідації регіональних партійних осередків (у тому числі у разі порушення ними законодавства).

Що стосується партійних органів, то слід зауважити, що Законом «Про політичні партії в Україні» не передбачено окремого розділу чи хоча б статті, в якій би детально говорилося про діяльність партійних органів. І тільки в деяких окремих положеннях Закону згадується про так званий установчий з'їзд (конференцію, збори), про який, аналізуючи коло завдань, покладених на нього, можна сказати, що це вищий орган політичної партії. Очевидно, що законодавцю в новому проекті Закону необхідно передбачити низку принципово нових положень, які б закріпили види таких органів, порядок їх обрання та вимоги, які ставляться до них, компетенцію керівних органів, їх права та обов'язки тощо.

Отже, метою регулювання внутрішньопартійних організаційних відносин є впровадження у них основних демократичних принципів. Воно має бути обмежене загальними принципами, а не підмінювати статуту.

Список літератури: 1. Закон України «Про політичні партії в Україні» // Урядовий кур'єр. 2001. 28 квітня. №77. 2. Замніус В., Ковриженко Д., Котляр Д., Асланян Г. Аналіз Закону України «Про політичні партії в Україні» // Парламент. 2001. №5. 3. Порядок державної реєстрації символіки політичної партії, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 840 від 13.07.2001р. // Урядовий кур'єр. 2001. №132. 4. Примуш М.В. Правова регламентація ідеологічних та організаційних засад політичних партій // Право України. 2000. №11.

Надійшла до редколегії 28.10.02